

**HELA
SVERIGE.**

*Hela Sverige
ska leva!*

HÅLLBARHET I HELA SVERIGE.

BALANSRAPPORT #2 2018

Balansrapporterna är en serie kortrapporter som ges ut av Hela Sverige ska leva. Rapporternas syfte är att undersöka balansen i resursfördelning mellan land och stad. Denna rapport utreder balansen i klimatpåverkan och offentliga klimatinvesteringar mellan land och stad.

HELA SVERIGE SKA LEVA.

2018-05-04

INNEHÅLL.

3

INLEDNING.

- ◆ En het fråga

4-7

UTSLÄPP.

- ◆ Städerna står för 80 procent av utsläppen
- ◆ Stockholms ekologiska fotavtryck är som 93 procent av Sveriges yta
- ◆ Högre inkomster ger högre klimatpåverkan
- ◆ Storstadsbor släpper ut mest i Sverige

8-10

POLITISKA SATSNINGAR.

- ◆ Cirka 3 miljarder i klimatstöd till städer de kommande åren
- ◆ 5 miljarder i statliga klimatsatsningar – EU-medel till hållbar landsbygd
- ◆ Klimatinvesteringar till hela Sverige

HELA SVERIGE SKA LEVA.

Klimatpolitik är en het fråga i dubbel bemärkelse. Allt eftersom jordens medeltemperatur höjs får fler och fler upp ögonen för att vi behöver ställa om samhället för att minska vår klimatpåverkan.

En het fråga

Enligt Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), som sammanställer den internationella, tvärvetenskapliga klimatforskningen, så är den ekonomiska och befolkningsmässiga tillväxten drivande faktorer bakom att utsläppen av växthusgaser nu är större än någonsin. Dessa mänskliga utsläpp är enligt IPCC extremt sannolikt den dominerande orsaken till ökad global uppvärmning som leder till extremväder och höjd havsnivå. De varnar för att fortsatta utsläpp kommer att orsaka ytterligare uppvärmning och långvarig förändring i klimatsystemet, vilket ökar sannolikheten för allvarliga, genomgripande och oåterkalleliga effekter för människor och ekosystem.¹ Genom Parisavtalet och FN:s globala mål har världens nationer förbundet sig till att verka för en hållbar utveckling och minskad klimatpåverkan. För att lyckas krävs politiska satsningar. Så vart ska investeringarna riktas för att uppnå denna hållbara utveckling – till staden, landet eller både och? Och är det egentligen mest hållbart att bo på landsbygden eller i staden?

Staten satsar stora pengar på visionen om den hållbara staden. Erfarenheten visar dock att sådana satsningar handlar mer om PR och mindre om faktisk minskad miljöpåverkan. En granskning gjord av tidningen Byggindustrin (18/2013) visade att inget av de tre storstädernas miljöprofilområden Hammarby sjöstad, Västra hamnen eller Norra Älvstranden uppfyller sina energimål. Granskningen visade även att stora delar av bostadsbestånden i dessa områden inte ens förmår att möta upp till dagens byggnorm.² Josefin Wangel Weitzh, docent i Sustainable Urban Development vid KTH, skriver angående de misslyckade offentliga investeringarna i hållbara städer: "[...] den dominerande idén om den hållbara staden är en konstruktion som vilar på en djupt gående konflikt mellan två oförenliga intressen: ekonomisk tillväxt och socioekologisk hållbarhet."³

¹ IPCC, 2014: Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, R.K. Pachauri and L.A. Meyer (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, 151 pp.

² Byggindustrin, 18/2013 Misslyckad miljöstadsdel drar fortfarande storpublik.

³ Wangel, J, 2015. Den orimliga staden. I: Avner, E., Granath, G., Hasselgren, B., Herlin, B., Lundqvist, E. (ed.), Att slakta en guldkalv: Visioner för ett hållbart samhälle (s. 154-162). Stockholm: Carlsson Bokförlag.

UTSLÄPP.

Städerna står för 80 procent av utsläppen.

Ett vanligt förekommande argument är att stadsbor borde orsaka en lägre miljöbelastning eftersom de bor mindre, åker mer kollektivt och kan ta del av en energieffektiv infrastruktur. Samtidigt konstaterar Världsnaturfonden att hälften av världens befolkning bor i städer, men **städerna står för över 70 procent av de globala koldioxidutsläppen.**⁴

Enligt Världsbanken står städerna för så mycket som 80 procent av de globala utsläppen av växthusgaser, medan den andra halvan av jordens befolkning, som bor på landsbygden, bara släpper ut 20 procent.⁵

Stockholms ekologiska fotavtryck är som 93 procent av Sveriges yta

Människors totala ekologiska fotavtryck avgörs inte främst av vår boyta, utan snarare av hur mycket areal och naturresurser som krävs för att upprätthålla vårt konsumtionsmönster. Rapporten Den urbana utvecklingens drivkrafter och konsekvenser illustrerar detta genom att påvisa att även om Stockholms tätort bara upptar 0,1 procent av Sveriges yta med sin bebyggelse så krävs 19 procent av Sveriges yta för att producera alla naturresurser som staden behöver konsumera. Om man dessutom räknar in den yta som behövs för att ta hand om Stockholms avfall och utsläpp krävs hela 93 procent av Sveriges yta.

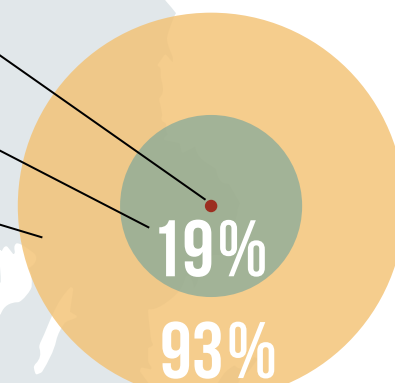
Nu sker givetvis denna markanvändning spridd på planetens yta – och även landsbygdsbor ger upphov till produktion och avfall utanför det egna hemmet. Men det visar att markanvändning i form av den bebyggda bostadsytan utgör en väldigt liten andel av en människas totala ekologiska fotavtryck.

STOCKHOLMS EKOLOGISKA FOTAVTRYCK PROCENT AV SVERIGES LANDYTA

Bebyggd yta 0,1%

Omgivande yta som behövs för att producera alla naturresurser en stad behöver.

Omgivande yta som krävs för att producera alla nödvändiga naturresurser och för att ta hand om en stads utsläpp och avfall.

⁴ WWF, Hållbara städer. (Hämtad 2018-04-04)

⁵ World Bank, 2010. Cities and Climate Change : An Urgent Agenda. Urban development series; knowledge papers no. 10 (s.15). Washington, DC. © World Bank.

⁶ Ekologiskt avtryck är ett mått på mängden resurser som en människa förbrukar. Det är uttryck för den area som behövs för att försörja en människa. Uttrycket beskriver hur stor ekologisk yta som krävs för att producera och ta hand om avfallet. Läs mer i Ewing, B et al (2010) Calculation Methodology for the National Footprint Accounts: Global Footprint Network.

⁷ Gunnartz, K. 2017. Den urbana utvecklingens drivkrafter och konsekvenser. Kungliga ingenjörsvetenskapsakademien (IVA).

UTSLÄPP.

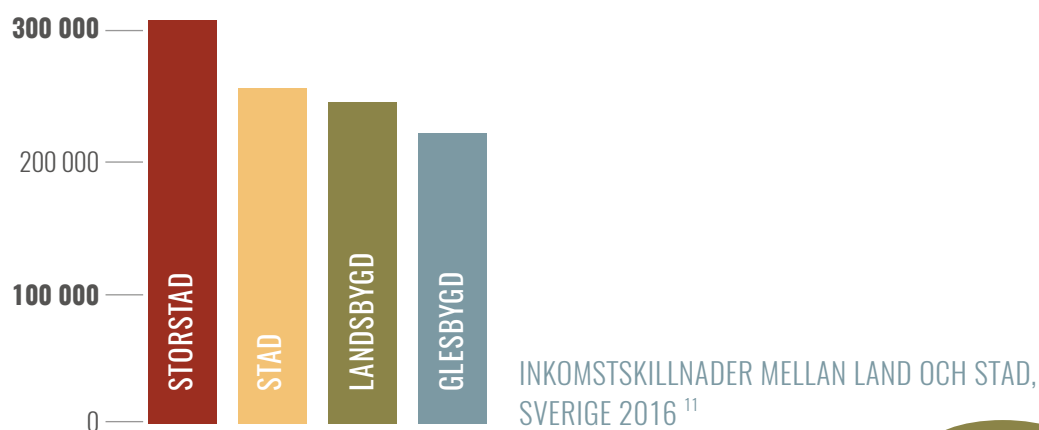
Högre inkomster ger högre klimatpåverkan.

Livsstil och konsumtionsval är viktiga faktorer för hur mycket en individ släpper ut. Det finns ett starkt orsakssamband mellan inkomstnivå och klimatpåverkan, så det enkla svaret på varför stadsbor generellt sett släpper ut mer är att lönenivåerna generellt sett är högre i städerna.⁸

I Sverige är inkomstskillnaderna mellan land och stad små jämfört med många länder.

Ändå finns fortfarande ett tydligt inkomstgap mellan land och stad, även i Sverige. Som tabellen nedan visar så tjänar en storstadsbo i Sverige i snitt 88 929 kronor mer per år än en person bosatt i en glesbygdskommun.⁹ Storstadsbor producerar också i snitt 20 kilo mer sopor per år än vad glesbygdsbor gör.¹⁰ lig service samt sämre tillgång till kollektivtrafik.¹³

Enligt Jordbruksverkets rapport Allt om miljö och hållbarhet på landsbygden har Stockholmskommuner med hög inkomst, och även glesbygdskommuner, större klimatpåverkan än landsbygdskommuner och mindre städer. Stockholmskommunernas höga utsläpp beror främst på konsumtion av sådant som ger indirekta utsläpp, till exempel utlandsresor. Glesbygdskommunernas utsläpp beror främst på konsumtion av sådant som ger direkta utsläpp, till exempel drivmedel och uppvärmning av bostaden.¹² Det beror delvis på att glesbygdsbor ofta har större hus som ligger i kallare, mer uppvärmningskrävande, delar av landet. Samt att glesbygdsbor ofta har längre avstånd till arbetsmarknad, kommersiell och offentlig service samt sämre tillgång till kollektivtrafik.¹³

⁸ Larsson, J, Bolin, L, 2014. Klimatomställning Göteborg 2.0. Tekniska möjligheter och livsstilsförändringar. Mistra Urban Futures Reports 2014:2

⁹ Vi har i denna rapport använt Jordbruksverkets kommungruppsindelning och definition av landsbygd, för en enhetlig jämförelse genom hela rapporten. Läs mer om definitionen och indelningen i: Så gjorde vi allt om landet, 2013 Jordbruksverket, Jönköping.

¹⁰ Jordbruksverket, 2013. Allt om miljö och hållbarhet på landsbygden.

¹¹ SCB, 2018. Nettoinkomst 2016. Egen bearbetning efter Jordbruksverkets kommungruppsindelning.

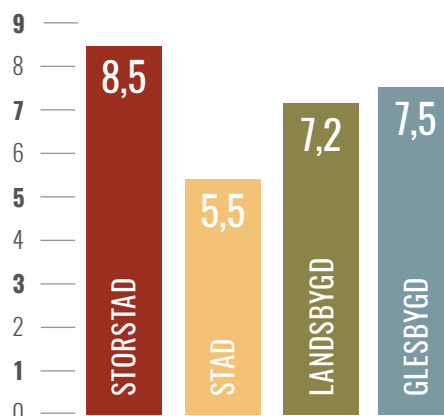
¹² Jordbruksverket, 2013. Allt om miljö och hållbarhet på landsbygden.

¹³ Lindgren, H och Berg, J 2017. Lösningar för kollektivtrafik på landsbygd – det pågående arbetet i Sverige, VTI, Statens väg- och transportforskningsinstitut, Linköping.

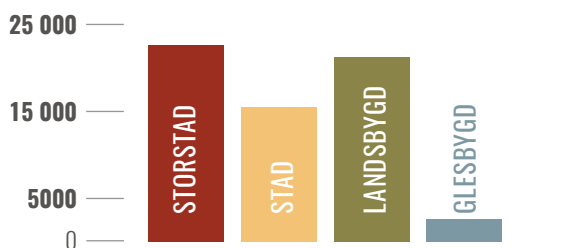
UTSLÄPP.

Storstadsbor släpper ut mest i Sverige.

Jordbruksverkets beräkning är konsumtionsbaserad. Ett annat sätt att beräkna utsläpp är att se till produktionens utsläpp. Som tabellen till höger visar så ger en produktionsbaserad beräkning av klimatpåverkan i land och stad ett liknande resultat, det vill säga att personer i storstäder släpper ut mest och att personer i mindre städer släpper ut minst. Sett till produktion har Sverige totalt minskat sin klimatpåverkan med 25 procent sedan 1990. Men räknar vi istället svenskarnas konsumtion så har vi tvärtom ökat våra utsläpp med 50 procent under samma period.¹⁴ Det vanligaste sättet att beräkna utsläpp är att räkna på de utsläpp som görs inom ett visst geografiskt territorium. Men Naturvårdsverket menar att konsumtionen av varor och tjänster behöver läggas till i beräkningen för att bilden av Sveriges klimatpåverkan ska bli fullständig och inkludera den klimatpåverkan som Sveriges konsumtion orsakar utomlands.¹⁵

VÄXTHUSGASUTSLÄPP I STAD OCH LAND
– TON/CAPITA, SVERIGE 2015¹⁶

VÄXTHUSGASUTSLÄPP I STAD OCH LAND
– TUSEN TON PER KOMMUNGRUPP, SVERIGE 2015¹⁷

Utifrån tabellen som visar att storstadsbor och glesbygdsläppare släpper ut mest skulle slutsatsen kunna dras att offentliga satsningar på minskade klimatutsläpp borde prioriteras i dessa två kommunkategorier. Om vi istället ser till Sveriges totala utsläpp, uppdelat i dessa fyra kommungrupper så framträder istället bilden att storstäder och mer stadsnära eller tätare befolkad landsbygd står för merparten av utsläppen. Detta beror givetvis på att det bor relativt få personer i kategorin glesbygd, medan majoriteten av Sveriges kommuner hamnar i kategorin landsbygd.

¹⁴ Promemoria Den största investeringen någonsin för ett grönt samhällsbygge, 2017. Regeringskansliet, Miljö- och energidepartementet.

¹⁵ Naturvårdsverket. Tre sätt att beräkna klimatpåverkande utsläpp, Naturvårdsverket. (Hämtad: 2018-04-04)

¹⁶ Regionala utsläpp och intensiteter 2008-2015, SCB, egen bearbetning efter Jordbruksverkets kommungruppsindelning.

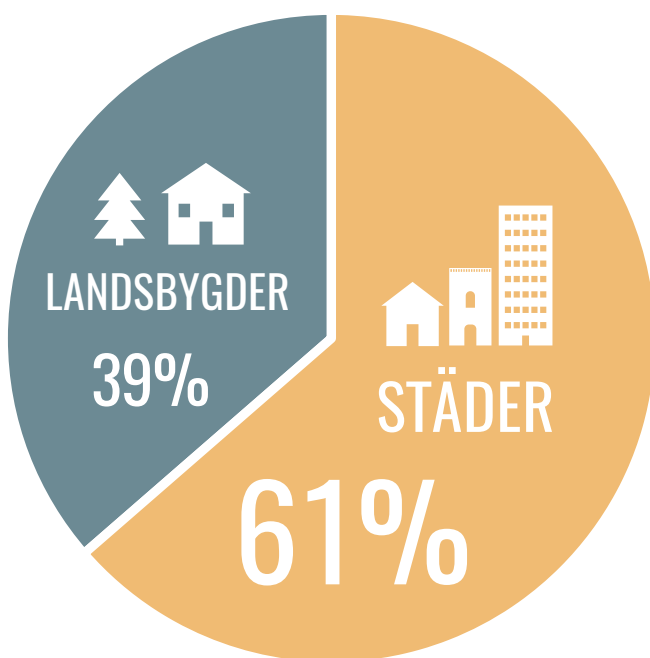
¹⁷ Regionala utsläpp och intensiteter 2008-2015, SCB, egen bearbetning efter Jordbruksverkets kommungruppsindelning.

UTSLÄPP.

VISSTE DU ATT...

När en grundläggande inkomstnivå, som täcker en människas grundläggande behov, har uppnåtts, så finns ingen koppling mellan minskad klimatpåverkan och minskat välbefinnande. Att flyga mer, ha större bostadsyta eller att äta mer av sådan mat som orsakar mycket utsläpp ökar inte välbefinnandet – det gör däremot att spendera mycket tid med vänner och familj.

Källa: Larsson, J. och Bolin, L. (2014) Klimatomställning Göteborg 2.0. Tekniska möjligheter och livsstilsförändringar. Mistra Urban Futures Reports 2014:2

TOTAL ANDEL PRODUKTIONSBASERADE UTSLÄPP AV VÄXTHUSGASER I STAD OCH LAND, SVERIGE 2015¹⁸

61 procent av Sveriges produktionsbaserade utsläpp orsakas av städerna, jämfört med 80 procent globalt (se sidan 4).

För att få fram de svenska siffrorna har vi använt Jordbruksverkets definition av land och stad där 34 procent av befolkningen definieras som landsbygdsbor. Merparten av svenskarnas, och i synnerhet stadsbornas, klimatpåverkan kommer dock inte från inhemsk produktion utan från konsumtion. Av 10,66 ton växthusgaser som medelsvensken har i årliga konsumtionsbaserade utsläpp så släpps 6,95 ton ut i utlandet. Den konsumtionsbaserade offentliga utsläppsstatistiken finns inte uppdelad per kommun.

¹⁸ Regionala utsläpp och intensiteter 2008-2015, SCB. Egen bearbetning efter Jordbruksverkets kommungruppsindelning.

POLITISKA SATSNINGAR.

Cirka 3 miljarder i klimatstöd till städer de kommande åren. I regeringens hållbarhetsatsning finns flera delar som är riktade bara till stadsmiljöer.

► **350 miljoner kronor** per år fram till år 2020 har avsatts till en elfordonspremie vid köp av elcykel eller elmoped. Premien kan nyttjas av personer i hela landet, men regeringen anser att det framförallt är i större städer som fler har möjlighet att leva och verka utan egen bil.¹⁹

► **100 miljoner kronor** satsas i stödet Grön stad år 2018. Detta är främst riktat till kommuner, för åtgärder till gröna städer: stadsnära grönska, ekosystemtjänster i urban miljö och barns utemiljöer. Grön stad blir en del av regeringens långsiktiga satsning på hållbara städer. Regeringen har avsatt ytterligare 500 miljoner kronor för 2019 och 550 miljoner kronor för 2020.

► **1 miljard kronor** satsas på stadsmiljöavtalet, där Trafikverket har en årlig budget för att skapa förutsättningar för att en större andel persontransporter i städer ska ske med kollektivtrafik eller cykeltrafik.²⁰

► **1 miljard kronor** satsar regeringen på det strategiska innovationsprogrammet Viable Cities som under KTH:s ledning under tolv år ska utlysa medel för att utveckla hållbara storstäder.²¹

Hållbara städers stöd till kommuner med färre än 50 000 invånare

8 procent av projektstödet gick till mindre kommuner.

Mellan 2008-2012 satsade regeringen 357 miljoner kronor (alltså i snitt 71,4 miljoner kronor per år) i projektstöd samt driftmedel på Delegationen för hållbara städer.²² Bara 8 procent av de beviljade projekten gick till kommuner med upp till 50 000 invånare, vilket enligt delegationens egen utvärdering berodde på att stödet inte var anpassat för de mindre kommunernas förutsättningar.²³ Denna satsning är numer det som kallas Grön stad (se till vänster).

¹⁹ Den största investeringen någonsin för ett grönt samhällsbygge, 2017. Regeringen.

²⁰ Statligt stöd för hållbara stadsmiljöer – stadsmiljöavtal, Trafikverket. (Hämtad: 2018-04-04)

²¹ Närmare en miljard kronor till forskning om hållbara städer, KTH. (Hämtad: 2018-04-04)

²² Läs mer på Delegationen för hållbara städers hemsida.

²³ Slutredovisning av Delegationen för hållbara städers verksamhet, 2012, (s. 13-15). Statens offentliga utredningar.

POLITISKA SATSNINGAR.

5 miljarder i statliga klimatsatsningar – EU-medel till hållbar landsbygd.

I budgeten för 2018 föreslår regeringen sammantaget 5 miljarder kronor till satsningar på klimat- och miljöarbetet, på olika utgiftsområden, i Sverige och internationellt.²⁴ Staten gör inga särskilda satsningar på hållbar utveckling av landsbygden. De offentliga medel som riktats mot hållbar landsbygdsutveckling går främst genom EU:s landsbygdsprogram via Lokalt

Ledd Utveckling (leader) som medfinansieras av kommuner. Under pågående programperiod fick fem leader-områden inga medel då de inte godkändes på grund av att tilldelad budget blev så liten att den inte kom upp till gränsen för minsta driftsbudget och totalbudget.²⁵

► **430 miljoner kronor** mellan 2007-2012 (i snitt 71,6 miljoner kronor per år) utbetalades till leaderprojekt.²⁶ Det vill säga, EU:s svenska leader-program omfattade i sin helhet en nästan exakt lika stor projektbudget som den statliga satsningen på Hållbara städer. Dessa två satsningar är dock inte helt jämförbara eftersom medlen kommer från olika nivåer. EU har även haft andra satsningar på stadsutveckling såväl som landsbygdsutveckling, till exempel via Europeiska regionala utvecklingsfonden.

► **36 miljarder kronor** varav 62 procent (22,32 miljarder) till området miljö och klimat betalas ut inom EU:s landsbygdsprogram 2014-2020 i Sverige.²⁷ Landsbygdsprogrammets budget minskades med 17 procent inför programperioden efter påtryckningar från Sveriges regering.²⁸

²⁴ Miljö och klimat i statens budget, Regeringen. (Hämtad: 2018-04-04).

²⁵ Så här bildas ett leaderområde, Jordbruksverket. (Hämtad: 2018-04-12).

²⁶ Leader I Sverige 2007-2012, Jordbruksverket.

²⁷ Om Landsbygdsprogrammet, Jordbruksverket. (Hämtad: 2018-04-04).

²⁸ Oro bland svenska bönder efter minskat EU-stöd, Ekot Sveriges Radio. (Hämtad: 2018-04-03).

POLITISKA SATSNINGAR.

Klimatinvesteringar till hela Sverige.

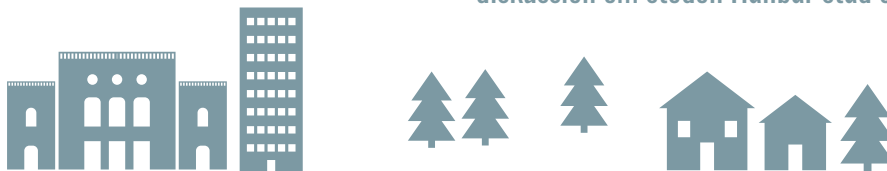
En klimatsatsning som kommer hela landet till del är det som regeringen kallar för **Investeringar för omställning i hela landet och innefattar:**

- **Klimatklivet** (1,5 miljarder kronor år 2018) – investeringsstöd för minskad klimatpåverkan som ges till kommuner, företag, organisationer med flera.

- **Industriklivet** – för att minska industrins utsläpp; kommunal klimat- och energirådgivning; samt klimat-anpassning – med en särskild satsning på det utsatta området kring Göta älv.²⁹

- **Fossilfritt Sverige** initerades av regeringen inför klimatomötet i Paris år 2015. Det är en plattform för dialog och samverkan mellan företag, kommuner och andra typer av aktörer som vill göra Sverige fritt från fossila bränslen.³¹

I Fossilfritt Sveriges delrapportering i juni 2017 föreslås åtgärder inom fem områden, bland annat byggande av nya, hållbara stadsdelar.³² Men i regeringens budgetproposition prioriteras inom ramen för Fossilfritt Sverige satsningar om 6,78 miljarder fram till år 2020 på solceller, fossilfria fordonsflotta och fler laddpunkter för elfordon. Dessa satsningar borde kunna komma hela landet till nytta, förutsatt att projektutlysningen utformas på ett sätt som är anpassat utifrån olika aktörers förutsättningar (se tidigare diskussion om stöden Hållbar stad och Klimatklivet).

Klimatklivets fördelning

Klimatklivet deltidredovisade i augusti 2017 sina resultat. Även hur insatsen fördelats mellan olika delar av landet redovisades. Stockholms län, Västra Götalands län och Skåne län beviljades högst belopp och störst antal beviljade åtgärder, men per capita ser resultatet annorlunda ut. Gävleborgs, Kalmars och Gotlands län visa-

de störst koldioxidminskning medan Gävleborgs, Kalmars och Västernorrlands län beviljades störst stödbelopp per capita. Att investeringarna har en relativt jämn spridning över hela landet (jämfört med Hållbara städer) kan bero på att ansökan är utformad så att den som kan påvisa störst klimatnytta är den som beviljas medel.³⁰

²⁹ Den största investeringen någonsin för ett grönt samhällsbygge, 2017. Regeringen.

³⁰ Lägesbeskrivning för Klimatklivet, 2017. Naturvårdsverket.

³¹ Läs mer på hemsidan för Fossilfritt Sverige. (Hämtad 2018-04-03).

³² Fossilfritt Sveriges delrapportering juni 2017. Statens offentliga utredningar.

HELA SVERIGE SKA LEVA

010-489 13 50

www.helasverige.se

FÖLJ OSS

